

גבול לא ברור הוא עדיין גבול

תגובה לתגובה

ד"ר תמר רוס צודקת בהצגת הבעיה העומדת בפני כל אחד המעז לנסות להגדיר את הלגיטימי והלא-לגיטימי בפירוש הלכות ובפסיקת הלכה. ואכן, לעתים נראה שבאמת "ניטשטשו הגבולות בין יישום לחידוש". אולי אין ביכולתי לנסח הגדרה חד-משמעית להבדל שבין פסיקה של פרשנות המשלבת חשיבה מוסרית, לבין פסיקה יצירתית שבה ההלכה כפופה לערכים מיובאים; אולם אני עדיין סבור שמודל הפרשנות שתואר במאמרי מצליח במידה רבה גם לאפשר מקום לחידוש וגם לשמור על הנאמנות למקורות. אכן, אני מסכים (לא "מודה") שמוסר וערכים אינם מנוגדים בתכלית לאמת ההלכתית הנתונה; לא מדובר בשני קטבים המופרדים בהבדלה מוחלטת. ובכל זאת, יש הבדל בין תלמיד חכם מפרש ופוסק, לבין תלמיד חכם מעיין, משווה ויוצר. הראשון, הקשרו קודש, הוא מאמין שעקרונות מוסריים שהפנים בחייו הם חלק מהתורה, הוא מגלה אותם במקורות התורניים, וכך משלבם בתהליך פסיקתו. השני, קנה עולם ערכי מבחון, הוא מבין ותופס אותו כמערכת מוסרית עצמאית שמנותקת מההלכה, ובהקשר זה הוא מנסה להגיע להכרעות הלכתיות מתוך דיאלוג בין שני העולמות.¹

לעמדה המדגישה את טשטוש הגבולות יש השלכות ברורות. אם אין גבול ברור בין הלכה "טהורה" לבין הלכה המאמצת הלכי רוח מבחון, אין מניעה לאמץ שיטה מחשבתית פמיניסטית, ולדרוש שפוסקי הלכה יפסקו אחרת מתוך מעין משא ומתן אתה. אם זה הכיוון, מודל פרשני בפסיקת הלכה לא יכיר בלגיטימיות של גישה כזאת; למרות שייתכן שתלמיד חכם החי בעולמנו יכיר בצדק שברצון לקידום מעמד האישה בדת, יבין מבפנים שהתורה באמת רוצה בכך (בהקשרים או בתנאים מסוימים), ויפסוק בדרך זו. אחרים אולי יצליחו לנסח הגדרה מדויקת וקולעת יותר מזו שהצעתי. בכל מקרה, כל מגמה של טשטוש הגבולות לא תצליח למחוק קווים עדינים הקיימים לעיני הרבנים פוסקי ההלכה.

1 לצערי, לא הגיע לידי מאמרה של ד"ר תמר רוס בצורתו הסופית בשעת כתיבת המאמר. בכל זאת, לגבי הקטע הרלוונטי, אין שינויים בין הציטוט שהבאתי, למה שמופיע בכתב העת *Studies in Contemporary Jewry*, ע' שם, עמ' 9.

ניקח לדוגמה את התשובה של ר' משה פיינשטיין שתמר רוס הביאה בתגובתה. קודם כל, מי שיעיין באגרות משה במקור (יורה דעה, ב', קי"ג), יראה שר' משה לא היה צריך לעשות "מאמץ יצירתי" על מנת לחייב אב לשלם שכר לימוד בעבור בתו מתוך שיקולי מוסר אנושי במקרה שהמקורות לא חייבו זאת. לא היה צריך – בגלל שלא נשאל אם האב חייב או לא (כדרך שהציגה רוס את המקור). הרב פיינשטיין נשאל אם ניתן להחשיב את מימון חינוך הבת בבית ספר יהודי כהוצאה וולונטרית לצדקה – ואז גם כחלק מחובותיו במסגרת מעשר כספים – או שיש להחשיבו כחובה הלכתית נתונה שלא יכולה להיחשב כצדקה.

אולם אפילו אם הרב פיינשטיין היה נשאל אם יש לחייב את האב בתשלום שכר הלימוד, והיה מגיע לאותה המסקנה, שמתוך שיקול של פדיון שבויים – הצלת הבת מחינוך ממלכתי לא-יהודי – אין מנוס מלחייבו (למרות שהמקורות הפורמליים לא חייבוהו), אין הוכחה לדברי רוס. אין ספק שהרב פיינשטיין היה מתאר את תהליך הפסיקה לא כ"מאמץ יצירתי לאחד מסורת אלוהית עם מוסר אנושי בסינתזה הרמונית חדשה", אלא כהבנה עמוקה ורחבה יותר בהלכה על פי ערכי התורה.

לדעתי, הוא היה צודק.